

Використання LEGO-технології при корекції мислення у молодших школярів із затримкою психічного розвитку

Ірина Дорошко,
доктор філософських наук, професор,

Олена Малихіна,
кандидат психологічних наук, доцент,

Людмила Туріщева,
кандидат психологічних наук, доцент,
Харківський національний
педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

 світа глобалізованого світу має змінюватись з урахуванням змін, які спостерігаються в сучасних умовах. Нова українська школа розв'язує низку питань, які потребують нових поглядів та актуальних змін. Таким, на наш погляд, є питання корекції мислення молодших школярів із затримкою психічного розвитку. А саме, створення у початкових класах умов, які забезпечують повноцінний розвиток молодших школярів, пов'язаний з формуванням стійких пізнавальних процесів, вмінь та навичок розумової діяльності, якостей розуму, творчої ініціативи.

Питання закономірностей нормально-го та аномального розвитку дітей вивчали Л. Виготський, О. Запорожець, Г. Дульнев, О. Леонт'єв, О. Лурія, В. Лубовський, М. Певзнер, С. Рубінштейн, Г. Трошин, Ж. Шиф та ін. Особливості розвитку мислення у дітей із нормальним розвитком та аномальним розвитком представлені у роботах Б. Ананьєва, Г. Люблинської, С. Новосолової, Л. Журової, В. Мухіної, Т. Процько.

Вплив конструювання на розвиток дитини вивчали О. Запорожець, О. Леонт'єв,

А. Парамонова, М. Поддяков, Н. Сакуліна, К. Ушинський, Д. Ельконін. Використання LEGO-технологій у роботі з молодшими школярами аналізували О. Міхеєва, Пейперт, П. Якушкін.

На нашу думку, використання LEGO-технологій істотно змінює способи орієнтування дитини у навколишньому світі, навчає виділяти істотні зв'язки та відношення між об'єктами, що приводить до росту його інтелектуальних можливостей. Школярі починають орієнтуватися не тільки на мету, а й на засоби її досягнення. А це змінює їх ставлення до задачі, веде до оцінки власних дій. У молодшого школяра формується більш узагальнене сприйняття навколишньої дійсності, він починає осмислювати власні дії, прогнозувати хід простих явищ, розуміти прості тимчасові та причинні залежності.

Мета дослідження — проаналізувати особливості застосування LEGO-технологій як засобу корекції мислення учнів молодших класів із затримкою психічного розвитку.

Для досягнення поставленої мети визначені такі завдання:

1) проаналізувати проблему розвитку мислення у дітей із затримкою психічного розвитку у психолого-педагогічній літературі;

2) розглянути роль конструювання у розвитку мислення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку;

3) спробувати програму корекції мислення учнів із затримкою психічного розвитку із використанням LEGO-технологій;

4) визначити зміни в мисленні молодших школярів після формувального експерименту та узагальнити результати дослідження.

Дослідженням особливостей дітей із затримкою психічного розвитку, зокрема, займалися Б. Ананьєв, Ю. Дем'янов, І. Марковська, Г. Сухарева, У. Ульяновка, Т. Єгорова, Т. Стрекалова та ін.

У науковій літературі затримку психічного розвитку визначають як найбільш поширене відхилення у психофізичному розвитку. При ЗПР недостатність мислення виявляється, в першу чергу, у слабкості аналітико-синтетичної діяльності, в низькій здатності до відволікання та узагальнення, у важкості розуміння змістовної сторони будь-якого явища. Темп мислення уповільнений, туго піддається, страждає переключенням з одного виду розумової діяльності на інший. Недорозвиненість мислення знаходиться у прямому зв'язку із загальним порушенням мовлення, тому словесні визначення, які не пов'язані з конкретною ситуацією, встановлюються дітьми з великою працею.

Великий інтерес викликає аналіз розвитку різних видів мислення у дітей із ЗПР [1, 5].

Рівень розвитку наочно-дієвого мислення у цих дітей у більшості такий, як і у нормі, виняток складають діти з вираженою затримкою психічного розвитку. Більшість дітей правильно та добре виконують усі завдання, але комусь з них потрібна допомога, що стимулює, а іншим потрібно просто повторити завдання та

дати установку зосередитися. Загалом же розвиток цього рівня мислення йде на рівні з однолітками, що нормально розвиваються.

Аналіз рівня розвитку наочно-образного мислення, як найвищого ступеня прояву, вказує на неоднорідні результати. Але при появі моментів, що відволікають, або сторонніх предметів рівень виконання завдань різко знижується.

Словесно-логічне мислення — найвищий рівень розумового процесу. Утруднення, які відчували діти, були пов'язані, у першу чергу, з тим, що до початку навчання у школі вони ще не володіють повною мірою тими інтелектуальними операціями, які є необхідним компонентом розумової діяльності. Мова йде про аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та абстрагування. Найчастішими помилками дітей із затримкою психічного розвитку є підміна порівняння одного об'єкта з усіма іншими, попарним порівнянням або узагальненням за неістотними ознаками.

Таким чином, у більшості дітей із ЗПР рівень розвитку наочно-дієвого мислення в нормі. Вони правильно виконують завдання, але деяким потрібно стимулююче завдання. Наочно-образне мислення: більшості потрібно багатократне повторення завдання і надання деяких видів допомоги, але є такі, які зазнають труднощів. Словесно-логічне мислення у більшості не розвинене.

Питання корекції затримки психічного розвитку дітей розглядалися багатьма вченими (І. Агафонова, М. Безруких, С. Громбах, І. Дубровіна, С. Єфімова, Б. Круглов, О. Рацул, Т. Сак, В. Синьов, В. Степанов, А. Фурман, С. Шевченко та ін.). Усі науковці зосереджувались на пізнавальній діяльності особистості — її свідомій діяльності, спрямованій на пізнання навколишньої дійсності за допомогою таких психічних процесів: як сприйняття, мислення, пам'ять, увага, мовлення.

Метою констатувального етапу було виявлення рівня розвитку мислення учнів із ЗПР. Досліджуваними були молодші

школярі першого класу Комунального закладу «Харківська спеціальна школа № 7» Харківської обласної ради. Всього 10 учнів із загальним діагнозом «затримка психічного розвитку». Констатувальний експеримент проходив у жовтні 2019 року.

Підібрані методики відповідали поставленому завданню констатуючого експерименту, віковим особливостям дітей.

Діагностичний комплекс складався з чотирьох методик: «Поштова скринька», «Розрізні картинки», «Виключення предметів», «Класифікація предметів».

Методика «Поштова скринька» (автори А. А. Венгер, Т.Л. Виготський, Е.І. Леонгардт) дозволяє встановити рівень розвитку розумової операції порівняння.

Методика «Розрізні картинки» (модифікація Л.І. Переслені) виявляє здатність до аналітико-синтетичної діяльності, мислення.

Методика «Виключення предметів» (автор Н.Л.Белопольська). Методика спрямована на вивчення параметрів формування процесів узагальнення і класифікації.

Методика «Класифікація предметів» (автор Забрамна С.Д.) дозволяє оцінити актуальний рівень сформованості узагальнюючих операцій і головну класифікаційну ознаку.

В ході виконання завдань констатуючого експерименту нами було встановлено, що у молодших школярів із затримкою психічного розвитку спостерігаються проблеми розумової діяльності в усіх компонентах структури мислення, а саме:

- в низькій мотивації, яка виражається у низькій пізнавальній активності;
- у відсутності умінь планувати дії і необхідності ставити цілі;
- у порушенні динамічних сторін розумових процесів;
- у недостатній розвиненості розумових операцій таких, як: синтез, аналіз, класифікація, абстрагування, узагальнення, порівняння.

Результати констатувального експерименту визначають шляхи корекції

мислення учнів із ЗПР. Метою формувального експерименту стало дослідження впливу LEGO-технологій на корекцію мислення у молодших школярів із затримкою психічного розвитку.

У формувальному експерименті нами використовувалася корекційна програма «Азбука творчості», яка включала 17 тем. Корекційна робота проводилася у трьох взаємопов'язаних напрямках: розвиток розумових операцій аналізу та синтезу, розвиток порівняння та класифікації у процесі виконання завдань з LEGO-конструктором. У процесі роботи діти використовували різні типи конструювання, виконували такі завдання: складання виробу відповідного розміру, кольору, тощо. Ознайомлення з різними темами поглиблювало уявлення дітей про довкілля. Стимулювання дітей до коментування своїх дій у процесі створення нової моделі, а потім стимулювання до розповіді про неї сприяло розвитку не тільки мислення, а і мовленню.

Усі корекційні заняття з LEGO були представлені за структурою:

Вступна частина, це — гімнастика або завдання, які проводяться з метою створення гарного настрою у дітей, також вона сприяє поліпшенню мозкового кровообігу, підвищує енергетику та активність дитини;

Основна частина, яка містить у собі завдання за темою заняття та вправи з конструктором «LEGO»;

Заключна частина — проведення релаксації.

При проведенні контрольного експерименту були використані ті ж методики, що і в констатувальному експерименті. Проведена заміна змісту стимульного матеріалу. Групи поділені за результатами констатувального експерименту. У кожній групі досліджено четверо з середнім рівнем розвитку мислення і по одному — з низьким.

Динаміка виконання контрольного завдання свідчить, що результати в експериментальній групі вищі, ніж у контрольній. В експериментальній групі досліджено: один випробуваний з високим

рівнем розвитку мислення, троє — із середнім і один випробуваний — з низьким результатом. У контрольній групі діти повторювали результати констатувального експерименту.

Слід зазначити, що в процесі виконання контрольного завдання діти експериментальної групи демонстрували вміння здійснювати аналіз та синтез більш глибоко, це значно покращило порівняння, тому що воно ґрунтується на аналізі.

Досліджено, що школярі експериментальної групи при виконанні завдань демонстрували вміння знаходити не тільки схожі ознаки, а й відмінності відповідно до внутрішніх ознак.

Значущість, за кожним рівнем розвитку мислення і особливостями виконання завдань встановлювалася за допомогою методу рангової кореляції Спірмена. Дані для всіх розглянутих випадків $\rho \approx 0,63$. Отже, між рівнями мислення і рівнями виконання завдань спостерігається позитивний зв'язок.

Результати експериментальних матеріалів, їх аналіз та узагальнення дозволили сформулювати певні рекомендації. Методичні рекомендації розраховані на вчителів та майбутніх учителів — здобувачів педагогічних спеціальностей.

Підставою для розробки рекомендацій стали:

1) аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми корекції мислення у молодших школярів із затримкою психічного розвитку в процесі її конструювання;

2) отримані експериментальні дані свідчать про те, що програма «Азбука творчості» може використовуватися для корекції мислення молодших школярів із ЗПР.

Основні положення корекційної роботи з молодшими школярами із ЗПР для логопедів, дефектологів, психологів маємо презентувати наступним чином:

1. На кожному корекційному занятті важливим є створення сприятливих і комфортних умов для кожної дитини з урахуванням її психічних і фізіологічних індивідуальних особливостей.

2. Заняття проводяться як в індивідуальній, так і у груповій формах залежно від мети.

3. Кожне заняття розпочинається вправами, які мотивують учнів на роботу (фізкультхвилинка, пальчикові зарядки, вправи для зняття напруги).

4. Тривалість занять 45 хвилин. При цьому виконання завдань із конструктором має займати не менше 30 хвилин.

5. Завдання з конструктором спрямовані на розвиток розумових процесів (аналіз, синтез, порівняння та узагальнення).

6. При виконанні завдань з конструктором педагог здійснює корекційну роботу за допомогою питань, бесіди, спільного виконання задач.

7. Робота з конструктором включає різні види конструювання:

- демонстрація прийомів побудови конструкції. Пояснення допомагають дітям засвоїти не тільки дії, необхідні для виконання конструкції, а і загальний порядок роботи. Перш ніж приступити до практичного виконання завдання, необхідно розглянути предмет або зразок, виділити основну і додаткову частини, потім продумати процес виготовлення, відібрати потрібний матеріал, підготувати його. При цьому визначають, з якою послідовністю необхідно виконувати конструкцію;

- зразок або картинка з зображенням предмета можуть бути використані на заняттях у тих випадках, коли виникає необхідність у дитини проконтролювати свою роботу, уточнити уявлення про предмет, або в кінці заняття в якості моделі найбільш вдалого і правильного рішення конструктивного завдання для порівняння з роботами дітей.

Аналіз і оцінка процесу роботи дітей та готового виробу також є необхідними, при цьому з'ясовуються особливості їх мислення. Елементи аналізу і контролю можуть мати місце в ході виконання дітьми роботи або після закінчення тієї чи іншої операції. Після виконання роботи треба перевірити, чи все виконано правильно, чому допущена та чи інша помилка, як її виправити.

 тримані результати дозволяють стверджувати, що заняття з LEGO-технологіями здійснюють важливий вплив на розвиток мислення молодших школярів із затримкою психічного розвитку, а також: збагачується словниковий запас дітей, вдосконалюються їхні граматичні вміння та зростає зв'язність мовлення.

Перспективами подальшого дослідження вважаємо вивчення ролі LEGO-технологій в розвитку мислення учнів 2-4 класів із затримкою психічного розвитку.

Література

1. *Войтко В.В.* Затримка психічного розвитку в контексті наукових досліджень // Журнал науковий огляд. 2016. № 9. С. 1–14
2. *Грицкова Ю. В.* Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами LEGO-конструювання Інноваційна педагогіка // Наук. журн. Причорномор. н.-д. ін-т екон. та інновацій. Одеса : ПНДІЕІ, 2019. Вип. 12. Т. 2. С. 106–109.
3. *Дорожко І.І., Малихіна О.Є., Туріщева Л.В.* Заняття з використанням конструктора. 1–4 класи : посібник. Харків : ВГ "Основа", 2020. 144 с.
4. *Дорожко І.І., Туріщева Л.В.* Методичні рекомендації для психологів і вчителів початкової школи «Азбука творчості». Харків, 2017. 134 с. (Рекомендовано та надано гриф МОН України, державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти». Лист №21.1./12-Г-475 від 31.07.2017).
5. *Лесько О., Вісковатова Т., Решетило С., Трач В.* Формування і розвиток розумових здібностей у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку // Актуальні проблеми фізичної реабілітації Т.ІІ. 2008. С.220-224.
6. *Пеккер Т. В., Голота Н. М., Терещенко О. П., Резніченко І. Ю.* Програма розвитку конструктивних здібностей дітей дошкільного віку «ЛЕГО-конструювання». Київ, 2010. 20 с.
7. *Психологія дітей із затримкою психічного розвитку : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І.Ю. Ужченко ; держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. 125 с.*
8. *Jie He, Kathryn Amej Degan, Jennifer Martin McDermott, Heather A. Henderson.* (2010). Anger and Approach Motivation in Infancy: Relations to Early Childhood Inhibitory Control and Behavior Problems. International Society on Infant Studies (ISIS), pp. 246-269.
9. *Ryan R. M., Lynch M. F., Vansteenkiste M., & Deci, E. L.* Motivation and autonomy in counseling, psychotherapy and behavior change: A look at theory and practice // Counseling Psychologist, В39 (2011), pp. 193-260.

10.01.2021

Відомості про авторів

Дорожко Ірина Іванівна — доктор філософських наук, професор, зав. кафедри філософсько-психологічної антропології; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; email: psychotherapy16@gmail.com; ORCID: 0000-0001-9339-7737; SCOPUS; Google Scholar.

Малихіна Олена Євгенівна — кандидат психологічних наук, доцент кафедри філософсько-психологічної антропології; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; email: malykhinaelena17@gmail.com; ORCID: 0000-0002-9236-4906; Google Scholar.

Туріщева Людмила Василівна — кандидат психологічних наук, доцент кафедри філософсько-психологічної антропології; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; email: lturishева@gmail.com; ORCID: 0000-0002-3265-2666; Google Scholar.